

(Fortsættelse 75):

ELEV HOS KENDT FOTOGRAF

Men i øvrigt var jeg fast besluttet på, at mit liv ikke skulle ende som kontorist, så endnu medens jeg arbejdede for Odensegades Bladcentral, begyndte jeg at få tanker om at komme videre med mit liv og forsøge, om der eventuelt var nogen mulighed for at søge læreplads som filminstruktør. I den anledning ringede jeg en dag til Nordisk Film, men hvem det var, jeg kom til at tale med, husker jeg ikke længere. Vedkommende hørte venligt og tålmodigt på, hvad jeg havde at sige, og fortalte så, at man – og det gjaldt for alle danske filmstudier – for det første kun optog lærlinge, der ikke behøvede nogen løn, og for det andet havde de så mange kvalificerede ansøgninger liggende, at det ville være svært at komme i betragtning. ”Prøv at søge ind ved tegnefilm igen!”, lød den pågældendes råd til mig. ”Jo, men det er ikke lige det, jeg har lyst til i øjeblikket!”, svarede jeg og tilføjede: ”Jeg har stor lyst til at beskæftige mig med rigtig film, og desuden er der så vidt jeg ved ingen herhjemme, der laver tegnefilm lige for tiden.” Det kendte den venlige mand heller ikke noget til, så enden på den samtale blev, at jeg måtte indse, at det ikke ville være muligt at komme videre ad den vej.

Imidlertid faldt den tanke mig ind, at man måske kunne gå en slags omvej og først lade sig uddanne som fotograf. Det ville trods alt smage af film, og ville måske også kunne vise sig at være en fordel, hvis det senere skulle lykkes mig at komme i lære som filminstruktør. I den anledning henvendte jeg mig endnu engang til Psykoteknisk Laboratorium, for at høre, om man der eventuelt kunne hjælpe mig på vej. Det kunne man på sin vis, idet jeg blev henvist til en samtale med daværende formand for Dansk Fotografisk Forening, fotografen Th. Andreasen, som boede på en stille villavej ude i Gentofte, hvor han også havde sit atelier. Det viste sig, at han og hustruen, der for resten var betydeligt yngre end ham, men hvis navn jeg ikke erindrer, begge var fotografer og arbejdede sammen til daglig.

Th. Andreasen, der ikke var hvem som helst indenfor portrætfotografernes verden, spurgte mig ud om forskelligt, men sagde, at man skulle have et vist talent og gåpåmod for at drive det til noget som fotograf, og at han ikke personligt kunne tage mig som elev, idet han, der tydeligvis var en ældre om end meget nydelig herre, ikke længere uddannede elever. ”Lad mig lige ringe ind til forbundet, for at høre, om en eller anden af byens fotografer eventuelt har brug for en elev!”, sagde den venlige Th. Andreasen og gik ind i et tilstødende lokale, hvor jeg ikke kunne høre ham. Efter en kortere samtale kom han tilbage og sagde: ”Prøv at henvende Dem til fotograf Rie Nissen på Østergade 16, men ring først. Her er hendes telefonnummer!”. Derefter

takkede jeg den venlige mand og tog afsked med ham og hans lige så venlige og for øvrigt meget smukke kone.

Allerede den følgende formiddag ringede jeg til portrætfotografen Rie Nissen (1904-88) og fortalte, at Th. Andreasen havde henvist mig til hende angående en eventuel ledig elevplads på hendes atelier. Jeg kendte ikke på forhånd noget til, hvem eller hvad Rie Nissen var, men bemærkede straks, at damen lød lidt skarp i tonen, men dog var venlig nok. Jeg forklarede hende i korte træk, hvem jeg var og hvad jeg havde lavet hidtil, og derefter sagde hun: "Kom herind i morgen formiddag, og lad os tale sammen om det! Tag gerne Deres tegninger med, så jeg kan se, hvad De har beskæftiget Dem med".

Næste formiddag tog jeg linje 7 ind til Kgs. Nytorv, hvor jeg stod af og spadserede det korte stykke hen til Østergade 16, hvor Rie Nissens atelier havde til huse oppe på øverste etage. Det var et meget hyggeligt atelier med to venteværelser, det ene en suite ind til selve det store fotografiske atelier, et stort baglokale med et tilstødende mindre lokale, der blev brugt som kontor og arkiv, og desuden mørkekamre og køkken og toilet allerbagest i lejligheden.

Ved min ankomst blev jeg mødt af en af Rie Nissens kvindelige assistenter, en nydelig ung dame ved navn Agnes Helveg, som derefter meldte mig hos fru Nissen selv, der sad ved vinduet i det ovenfor nævnte baglokale. Rie Nissen viste sig at være en cirka 40-årig, lidt under middelhøjde, slank og elegant klædt kvinde, iført rød bluse med posede ærmer, en stramtsiddende sort vest og stramme sorte slacks. Ansigtet var stærkt sminket med højrøde læber og barberede, optrukne øjenbryn og virkede lidt kløvneagtigt, hvilket indtryk blev understreget af et rødt, kruset afrohår, der stod buskagtigt omkring hendes lille hoved.

"Goddag!", sagde hun straks, da hun så mig og rakte hånden frem. "Nå, så De vil gerne være fotograf! – Lad mig se Deres tegninger!". Jeg gav hende mappen med mine tegninger, og efter at have bladet disse igennem, sagde hun: "De har jo talent! Hvorfor vil De ikke fortsætte som tegner?". "Joh, æh!", begyndte jeg og fortsatte: "Fordi jeg hellere vil lave film!". "Film!?", sagde hun, "det kommer De da ikke til her! Hvorfor søger De så læreplads som fotograf?". "Fordi det ikke er muligt at komme ind ved et filmselskab lige for tiden, og desuden får man heller ingen løn i elevtiden. Derfor tænkte jeg, at det kunne være en omvej til filmen først at blive fotograf!", svarede jeg frejdigt. "Ja, men så vil De jo alligevel ikke være fotograf!", udbrød hun. "Jo, vist!", sagde jeg, "men det kan vel kun være en fordel at være det, hvis man vil indenfor i filmbranchen!". "Ja, måske!", svarede hun lidt usikkert. "Men ved De for resten, at her hos mig får De heller ingen løn, men De skal tværtimod betale for uddannelsen?".

Det sidste kom nærmest som et chok for mig, og modet sank helt ned til sokkeholderne, og jeg havde allerede belavet mig på at gå min vej uden noget opmuntrende resultat. "Men jeg vil gerne antage Dem som elev!", lød det uventet fra Rie Nissen, "og jeg vil foreslå Dem, at De som betaling til mig kan udføre arkiv- og kontorarbejdet her!". - Hørte jeg virkelig rigtigt!? Jeg troede næsten ikke mine egne ører, da hun fremsatte dette forslag, som jeg naturligvis omgående accepterede. "Hvornår kan De begynde?", spurgte hun, idet hun rejste sig for at gå ind i atelieret, hvor en kunde ventede på at blive fotograferet. "Gerne i morgen!", svarede jeg uden mindste tøven. "Så er det en aftale! Vi skriver kontrakt med hinanden i morgen og taler om nogle legater, De kan søge!", sagde hun og forsvandt ind ad døren til atelieret.

Rie Nissen udgav 1974 erindringsbogen "Om mennesker og mig". Her ses den markante fotograf med det gamle kamera, kaldet "Bastarden". Rie Nissen så præcis sådan ud, da jeg var ansat som elev hos hende i årene 1948-50. Omslag og layout: Ebbe Sunesen. © 1974 Rosenkilde og Bagger.

Det var en jublende lykkelig mig, der den dag gik ned ad trappen til Rie Nissens atelier og ud på den travle Strøggade og hen til linje 7's stoppested på Kgs. Nytorv, for at køre hjem og fortælle mine forældre, hvor heldig jeg havde været. De blev naturligvis glade for at høre den gode nyhed, men samtidig var de som altid bekymrede for økonomien. "Ja, men Rie Nissen vil hjælpe mig med at ansøge om nogle legater!", sagde jeg for ligesom at berolige de to kære mennesker, som gennem hele deres liv havde været vant til at tjene små penge

og til at spinke og spare på så godt som alting. ”Desuden kan jeg måske lave nogle vittighedstegninger ved siden af og sælge dem! Og måske også snart tage portrætter af folk!”, tilføjede jeg, dog uden større overbevisning om, at jeg ville få heldet med mig. ”Nu får vi se!”, sagde mor sagtmødt, mens far sad ved bordet og rørte rundt i sin kaffekop, tydeligt misbilligende og formentlig sikker på, at hans forvovne ældste søn stod i begreb med at indlade sig på endnu en af sine flyvske fremtidsplaner.

Den følgende tid som fotografelev hos Rie Nissen, skulle vise sig at blive både interessant, spændende og lærerig – på mere end en måde. Det varede jo ikke længe, før jeg fandt ud af, at den særprægede kvindelige fotograf var en datter af den i hvert fald i litteraturkredse berømte forfatter Jakob Knudsen. Selv om jeg på den tid ikke rigtig vidste, hvem Jakob Knudsen var, lød det som lidt af et eventyr, at jeg var kommet i nær daglig kontakt med en berømt forfatters datter. Det ansporede mit engagement endnu mere, for jeg følte at der var gærende kræfter og evner i mig, som endnu ikke rigtig var kommet frem til udfoldelse.

Som det næsten må fremgå af ovenstående foto af Rie Nissen, var denne en lille væver person, som for at kompensere for sin ikke særligt store højde, altid gik med højhælede sko, hvilket gav hende en trippende, men alligevel rask og energisk gang. Den på flere måder særprægede Rie Nissen talte i øvrigt også i et raskt og energisk, temperamentsfuldt tonefald, med korte sætninger ad gangen.

Men selv følte jeg det ekstraordinære i, at jeg, et i hvert fald indtil videre ubetydeligt barn af en ubetydelig arbejderfamilie, og tilmed en forhenværende landsbydreng, i kraft af mine egne aspirationer, ambitioner og anstrengelser var ved at skyde op af jorden i lighed med den ikke særligt agtede Fandens mælkebøtte, der skød op mellem stenene i byens stenbro og blomstrede i ubemærkethed. Jeg følte mig kort og godt som en af lykkens udvalgte,

Rie Nissen var i slutningen af 1930'erne og begyndelsen af 1940'erne en højt anerkendt og meget benyttet portrætfotograf, især kendt for sine kontrastrige, sort-hvide fotografier, der altid blev klæbet op på højrød karton. Hun var på det tidspunkt faktisk den eneste fotograf i København, der lavede den slags billeder, og derfor var det – sammen med hendes karakteristiske signatur – nemt at se, hvornår et portræt var fra hendes atelier. Hun stod i mange år selv bag kameraet, men i de år, jeg var elev hos hende, overlod hun ofte til sin førstemand at fotografere de mindre kendte mennesker, der bestilte tid hos hende. Men hun fortsatte med selv at fotografere, når og hvis det drejede sig om kendte personligheder, og det gjorde det ikke så sjældent.

I min tid hos Rie Nissen havde hun til at begynde med ingen førstemand, men kort efter ansatte hun en fotograf, som af en eller anden grund kørte sig selv hårdt, idet han indtog de såkaldte speed-piller, hvilket han ikke lagde skjul på. Disse piller bevirkede åbenbart, at man holdt humøret højt og kunne præstere mere og desuden holde sig vågen i længere tid, end normalt. Jeg husker ikke længere mandens navn, men han var en flink fyr, som knoklede løs og for det meste passede sig selv. Han blandede sig aldrig i elevernes arbejde eller oplæring, som alene var forbeholdt Rie Nissen.

Det endte dog med, at den nævnte førstemand efter omkring trekvart års forløb blev opsagt, men den nærmere grund dertil husker jeg ikke. Måske skyldtes det, at han helst ville belyse portrætterne på en anden måde end Rie Nissen krævede, og det blev hun sur og vred over. Han blev derfor efterhånden mere og mere tavs og indelukket og opholdt sig helst i mørkekammeret, hvor han forstørrede, kopierede og fremkaldte de fotos, der var bestillinger på. Men formentlig tog han sig også en lille stille lur, når lejlighed bød sig.

UNGDOMMELIG FORFÆNGELIGHED

Omkring den tid var jeg begyndt at lege med tanken om at antage et kunstnernavn. Efternavnet Rasmussen lød jo mere som en massebetegnelse, selvom det ikke var det sen-navn, der var flest af. Og heller ikke selvom der var flere berømte personer, der i tidens løb havde båret og bæret navnet: F. eks. grevinde Danner alias Louise Rasmussen og polarforskeren Knud Rasmussen. Nej, det skulle være et efternavn, der ikke var helt almindeligt, syntes jeg.

En dag sad jeg og læste i den lille blå sangbog, jeg havde fået foræret af min mor til min tolvårs fødselsdag, og her faldt jeg en dag over den dejlige sang af Jeppe Aakjær: "Sneflokke kommer vrimlende". I sangens tredje og sidste vers, sidste linje forekommer udtrykket Kjørme-Knud, som jo er et andet udtryk for kyndelmisse, der igen kommer af kandelaber messe, dvs. lys-messe. Kyndelmisse falder hvert år på samme dato, nemlig den 2. februar, og fejres i den katolske kirke til minde om Marias renselse, da hun fyrre dage efter fødslen efter jødisk skik fremstillede Jesus i templet. Profant set markerer kyndelmisse det tidspunkt på året, hvor vinteren endnu er streng, men hvor lyset og mildere temperaturer trods alt så småt er ved at få magt igen. Denne symbolik fandt jeg passede godt på mig selv og min egen aktuelle situation, hvor min mere modne personlighed og bestemmelse i livet endnu ikke rigtig var brudt igennem.

Mine ungdommelige overvejelser gik på, om jeg skulle vælge at stave mit nye kunstnernavn med eller uden j, altså enten Kjørme eller Kørme, men jeg endte med at mene, at Kjørme med tydelig udtale af j'et lød mere kraftfuldt end

Kjørme. Pseudonymet brugte jeg i de år, hvor jeg stod i lære hos Rie Nissen, men droppede det igen, da jeg ophørte hos hende.

Da jeg fortalte Rie Nissen min beslutning om, at jeg for fremtiden gerne ville kaldes for Kjørme, svarede hun til min store overraskelse lattermildt: "Ja, tænkte jeg det ikke nok! Det navn passer lige præcis på Dem! De er jo en blomst i knop eller en knudemand, der venter på lyset og varmen, for at springe ud!". Og derved blev det. For eftertiden blev jeg kun kaldt Kjørme af Rie Nissen og hendes medarbejdere.

RIE NISSENS FAR: JAKOB KNUDSEN

Efterhånden som jeg lærte Rie Nissen og især hendes baggrund at kende, forstod jeg bedre, hvorfor hun så nemt havde accepteret, at jeg havde skiftet mit sen-navn ud med det mere markante pseudonym. Det viste sig, at Rie Nissens pigenavn var Marie Knudsen og at hun var datter af Jakob Knudsen (1858-1917), cand. teol., højskolelærer, valgmenighedspræst og forfatter. Han var og er kendt for sin heftige debat om moralske, sociale og pædagogiske problemer ud fra et antiradikalt, kristent livssyn. Af hans romaner kan nævnes *Den gamle Præst* (1899), *Gæring – Afklaring* (1902), *Sind* (1903), *Lærer Urup* (1907), *Angst* (1912), *Mod* (1914), novellesamlingerne *Jyder 1-2* (1915-17) og artikel- og foredragssamlingen *Livsfilosofi* (1908).

Efter hans værker at dømme, skulle man egentlig tro, at Jakob Knudsen var en alvorstynget mand, som ikke fandt megen glæde i tilværelsen, men sådan forholder det sig i henhold til Rie Nissens selvbiografi, *Om mennesker og mig*, Rosenkilde og Bagger, København 1974, slet ikke. Faderen havde ganske vist som den første præst i Danmark ladet sig skille fra sin første kone, Sophie f. Plockross, og det rejste en storm af forargelse i mange kredse, og gav ham naturligvis noget at tænke over. Men han var desuden musikalsk anlagt og spillede selv klaver og sang, elskede opera og endog operette og desuden Hostrups komedier. Af operaer holdt han især af Mozarts "Don Juan". Han holdt også af de københavnske revyer, hvis sange og melodier han tilmed købte noderne og teksterne til og øvede sig på selv at synge hjemme.

Jakob Knudsens roman "Den gamle Præst" blev dramatiseret og opført både på Det kgl. Teater, Odense Teater og på Nationalteatret i Oslo. Og i 1938 blev romanen filmatiseret af Palladium, med drejebog af Jon Iversen og Chresten Møller, og med førstnævnte som instruktør. I filmen medvirkede nogle af dansk teater og films mest kendte skuespillere, med Nicolai Neiiendam som den gamle præst, og ingen ringere end Poul Reumert i spidsen som grev Trolle. Rie Nissen fotograferede dengang de stillbilleder af de medvirkende skuespillere,

som blev hængt op i Palladium-biografens store foyer, hvor ingen kunne undgå at se hendes karakteristiske portrætter.

(Fortsættes i afsnit 76)